

- Kozlova N. V. Psihologo-akmeologicheskoe znanie v sisteme vyisshego professionalnogo obrazovaniya [Psycho-akmeological knowledge in the system of higher education] / N. V. Kozlova. – Tomsk : TPU, 2007. – 151 p.
6. Кузьмина Н. В. Акмеологическая теория фундаментального образования / Н. В. Кузьмина. – СПб. : [б. и.], 2012. – 382 с.
Kuzmina N. V. Akmeologicheskaya teoriya fundamentalnogo obrazovaniya / N. V. Kuzmina. – SPb. : [b. i.], 2012. – 382 p.
7. Основи психології : підручник / за заг. ред. О. В. Киричука, В. А. Роменця. – К. : Либідь, 1999. – 632 с.
Osnovi psihologii : pidruchnyk [Psychology : textbook] / ed. O. V. Kirichuka, V. A. Romentsya. – K. : Lybid', 1999. – 632 p.
8. Пожарский С. Д. Акмеологический подход к изучению семьи / С. Д. Пожарский, Е. А. Юмкина // Изв. Саратов. ун-та. – 2014. – Т. 3. – С. 145–151.
Pozharskiy S. D. Akmeologicheskiiy podhod k izucheniyu semi [Acmeological approach to the study of family] / S. D. Pozharskiy, E. A. Yumkina // Izv. Sarat. un-ta. – 2014. – T. 3. – P. 145–151.
9. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования / под ред. Е. Г. Силяевой. – М. : Академия, 2002. – 192 с.
Psihologiya semeynyih otnosheniy s osnovami semeynogo konsultirovaniya [Family psychology and basics of family counseling] / ed. E. G. Silyaevoy. – M. : Akademiya, 2002. – 192 p.
10. Соловьев И. О. Семья как акмеологическая среда развития подростка / И. О. Соловьев // Мир психологии. – 2007. – № 4. – С. 83–88.
Solovev I. O. Semya kak akmeologicheskaya sreda razvitiya podrostka [The family as a teenager akmeological developed among] / I. O. Solovev // Mir psihologii. – 2007. – № 4. – P. 83–88.

УДК 159.9:378

Л. В. Потапчук, Н. О. Кордунова

Received December 25, 2015;

Revised March 25, 2016;

Accepted April 26, 2016.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті подано теоретичний та емпіричний аналіз професійно значущих цінностей студентів, що виступають для майбутнього педагога як стратегічні цілі його діяльності. Проаналізовано наукові підходи до розуміння понять

«цінність» та «ціннісні орієнтації». Встановлено зв'язок із такими поняттями, як «особистість», «життєва позиція», «професійна діяльність». Цінності – це складний соціально-психологічний феномен, який характеризує спрямованість та зміст активної особистості. Ґрунтуючись на цінностях, особистість визначає свою життєву позицію, що впливає на світогляд у цілому. Показано, що ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури особистості, у них ніби резюмується весь життєвий досвід, накопичений у її індивідуальному розвитку. Розроблено програму емпіричного дослідження. Визначено групу цінностей, які мають високий рівень значущості для здобуття майбутньої професії. Емпірично встановлено, що на цьому віковому етапі продовжується формування професійно значущих цінностей, вони ще незавершені й потребують корекції протягом подальших змін. Акцентовано увагу на необхідності подальших досліджень для створення програм тренінгових занять для формування цінностей у студентів залежно від їх індивідуальних особливостей.

Ключові слова: особистість, цінності, ціннісні орієнтації, професійні цінності, професійна сфера, професійна діяльність.

Potapchuk L. V., Kordunova N. O. Psychological Analysis of Professionally Significant Values of Future Pedagogues. The article represents theoretical and empirical analysis of professionally significant values of students that appear for future pedagogue as strategic objectives of its activity. In the work scientific approaches to understanding the concept of “value” and “value orientations” are analyzed. The connection of such concepts as “personality”, “life position”, and “professional activity” is determined. It is indicated that values – is complex social psychological phenomenon that characterizes orientation and content of active personality. Being based on values, personality determines its life position, affecting the world outlook in general. It is shown that value orientations is significant component of personality structure, they are likely to summarize the whole life experience, accumulated in its individual development. The program of empirical research has been developed. The group of values that have high significance level for future profession obtaining is determined. It is empirically determined that professionally significant values continue to be formed at the current age period; they are not completed yet and require correction during further changes. The attention is focused on the necessity for the obtained results further studying for creating training session’s programs of student’s values formation, according to their individual peculiarities.

Keywords: personality, values, value orientations, professional values, professional sphere, professional activity.

Потапчук Л. В., Кордунова Н. А. Психологический анализ профессионально значимых ценностей будущих педагогов. В статье представлен теоретический и эмпирический анализ профессионально значимых ценностей студентов, которые выступают для будущего педагога в качестве стратегических целей его деятельности. Проанализированы научные подходы к пониманию понятий «ценности», «ценностные ориентации». Установлена связь с такими понятиями, как «личность», «жизненная позиция», «профессиональная деятель-

ность». Обосновано, что ценности – это сложный социально-психологический феномен, который характеризует направленность и содержание активной личности. Основываясь на ценностях, личность определяет свою жизненную позицию, которая влияет на мировоззрение в целом. Показано, что ценностные ориентации являются важным компонентом структуры личности, в них резюмируется весь жизненный опыт, накопленный в ее индивидуальном развитии. Разработана программа эмпирического исследования. Определена группа ценностей, которые имеют высокий уровень значения для овладения будущей профессией. Эмпирически установлено, что на данном возрастном этапе продолжается формирование профессионально значимых ценностей, они еще не завершены и в дальнейшем требуют коррекции. Акцентировано внимание на необходимости дальнейших исследований для создания программ тренинговых занятий для формирования ценностей у студентов в соответствии с их индивидуальными особенностями.

Ключевые слова: личность, ценности, ценностные ориентации, профессиональные ценности, профессиональная сфера, профессиональная деятельность.

Постановка наукової проблеми та її значення. Проблема дослідження ціннісних орієнтацій сучасної молоді на сьогодні актуальна, оскільки відбуваються зміни в політичній, економічній, духовній сферах нашого життя. Сучасна українська дійсність характеризується станом невизначеності життєвих орієнтирів людини в її пошуках сенсу життя. Це вимагає від студентської молоді більшої активності, креативності та високої адаптованості, а також більше сил та енергії для досягнення життєвої мети.

Цінності – це складний соціально-психологічний феномен, який характеризує спрямованість та зміст активної особистості. Ґрунтуючись на цінностях, особистість визначає свою життєву позицію, що впливає на світогляд загалом.

Студентський період життя людини характеризується формуванням самосвідомості й власного світогляду, прийняття відповідальних рішень. У цей час молода людина формує власну систему поглядів, знань, переконань, це завершальний етап виховання і формування особистості, коли найбільш повно виявляється ціннісно-орієнтаційна діяльність студента.

Ціннісно-сміслова система, її зміст, структура, ієрархія мають у студентів конкретні вияви як у професійній, так і в особистісній сферах.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Різні аспекти дослідження означеного кола проблем представлено у вітчизняній та зарубіжній

літературі. Цінності як основа життєвих орієнтацій характеризуються як вищий диспозиційний рівень (В. Ядов), розглядаються як механізм саморегуляції духовного світу особистості (М. Тимошин), регулятор поведінки в специфічних суспільно-психологічних ситуаціях (М. Бобнева, Є. Шорохова), внутрішня система контролю (М. Боришевський, В. Омелько), вершинний рівень смисложиттєвих утворень (А. Адлер, В. Братусь, О. Леонт'єв, Ф. Франкл, Е. Фромм). Досліджуються шляхи і способи формування життєвих орієнтацій, психологічні аспекти стратегії життя та життєвого успіху, професійного зростання (К. Абульханова-Славська, Р. Ануфрієва, Є. Головаха, О. Донченко, Т. Титаренко). Вивчаються проблеми диференціації навчального процесу (С. Ільїна, К. Платонов, В. Фірсов та ін.).

Відповідність майбутньої професійної діяльності є важливою умовою формування творчої, активної особистості, майбутнього фахівця. У процесі професійного становлення студентів виникає стійка структурна система ціннісного ставлення особистості до професії, однокурсників, оточення, яка включає ціннісні орієнтації, світоглядні тенденції [7].

Однак слід зауважити, що проблема дослідження цінностей, ціннісних орієнтацій сучасної молоді, особливо в період професійної підготовки, ще недостатньо досліджена, чим і зумовлена її актуальність.

Мета статті – аналіз професійно значущих цінностей, виявлення ієрархії ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів у процесі професійного навчання.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Проблема цінностей та ціннісних орієнтацій багатоаспектна в сучасній вітчизняній та зарубіжній психології. Аналіз філософської та психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що цінності та ціннісні орієнтації особистості, її свідомість та підсвідомість є підґрунтям для формування життєвої позиції.

У філософських та психологічних науках напрацьовано різні підходи до визначення понять «цінність» та «ціннісні орієнтації» (В. Бакіров, В. Василенко, В. Гінецинський, В. Гриньова, Д. Леонт'єв, О. Золотухіна-Аболіна, М. Нікандров, Я. Розін та ін.), що пояснюється неоднозначністю в розумінні дефініцій, багатогранністю і здатністю охоплювати широке коло людських взаємин.

На думку В. Василенка, категорія цінності розкриває один із суттєвих моментів універсальної взаємозалежності явищ, а саме момент

значення одного явища для буття іншого. Носієм цінності може бути будь-яке явище, що перебуває у взаємодії із суб'єктом. Відповідно до позиції В. Василенка, цінність не може бути еквівалентна поняттям блага, норми поведінки, ідеалу, істини, оскільки це не дає змоги визначити специфіку проблеми цінності. Специфіка ж, на думку філософа, полягає у тому, що цінність – це момент єдності суб'єкта і об'єкта, це функція двох змінних [9].

Досліджуючи проблему формування системи ціннісних орієнтацій особистості, вчені (І. Бех, М. Боришевський, Є. Головаха, С. Максименко та ін.) з'ясували, що категорія «цінність» пов'язана з духовним світом життя людини, оскільки має значення вищого порядку, є найважливішим елементом культури, який звеличує людину, формує її духовні орієнтири, надає життєдіяльності певний сенс. Завдяки цінностям особистість відчуває себе цілісною в навколишньому світі. Отже, особистісні цінності є ланкою між значенням та змістом, між суспільним та індивідуальним буттям, відбиваючись у свідомості людини як ціннісні орієнтації [2–4; 6].

Б. Г. Ананьєв, говорячи про ціннісні орієнтації, зазначав: «Є загальний центр, у якому збігаються дослідження соціологів, соціальних психологів. Цим загальним центром є ціннісні орієнтації груп та особистості, спільність цілей діяльності, життєва спрямованість чи мотивація поведінки людини» [1].

В. А. Ядов зазначає, що «включення ціннісних орієнтацій в структуру особистості дає змогу вловити найбільш загальні соціальні детермінанти мотивації поведінки, джерела якої треба шукати в соціально-економічній природі суспільства, його моралі, культурі, в особливостях соціально-групового усвідомлення того середовища, в якому сформувалася соціальна індивідуальність і де проходить повсякденна життєдіяльність людини» [10].

Отже, ціннісні орієнтації є важливим компонентом структури особистості, у них ніби резюмується весь життєвий досвід, накопичений у її індивідуальному розвитку.

Важлива особливість психічного розвитку в період студентського життя полягає в тому, що нова соціальна ситуація розвитку – необхідність визначити своє місце в житті як головний компонент цієї ситуації – приводить до формування нової й основної для цього віку духовної потреби – потреби у власному життєвому й професійному виборі.

Саме цей вік є сенситивним для утворення ціннісних орієнтацій як стійкого елемента життєвої перспективи. Основними характеристиками ціннісних орієнтацій є їх зміст та рівень сформованості ієрархічної структури [8].

До аналізу ціннісних орієнтацій студента звертається В. В. Пічурін, досліджуючи структуру та динаміку життєвої позиції особистості. В основу життєвої позиції особистості він ставить цінності. Осмислення особистістю диференційованості своєї системи цінностей виступає конкретним показником усвідомлення свого життєвого шляху, перспективи. При цьому найбільш значущі для людини цінності, на його думку, будуть визначати передусім її життєву позицію, а значить відігравати вирішальну роль у її професійній діяльності [9].

Навчання у ВНЗ потребує уміння самостійно організовувати навчальну діяльність, що є неодмінною умовою успішності навчального процесу. За час навчання формуються навички та уміння раціональності організації розумової діяльності, усвідомлюється покликання до обраної професії, встановлюється система значущих професійних якостей особистості [5].

Однак ціннісна сфера розвинена ще не повністю. Тому вивчення цінностей особистості в цей період важливе для забезпечення якісного навчання в умовах вищого начального закладу.

Дослідження проводилося на базі Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. У дослідженні взяли участь 60 студентів педагогічного інституту, які навчаються за спеціальністю «початкова освіта».

У ході дослідження ми використали модифікований варіант методики «Ціннісні орієнтації» О. Б. Фанталової. Ця методика дала можливість виявити важливість та доступність реалізації кожної цінності професійної діяльності.

За допомогою цієї методики було проаналізовано цінності, які студенти вважають найбільш значущими та доступними.

Результати показали (табл. 1), що більшість студентів оцінили як найбільш значущі для себе такі цінності: здоров'я (54 %), щасливе сімейне життя (46 %), наявність гарних та вірних друзів (46 %). Надалі показники розподілилися таким чином: матеріально забезпечене життя (38 %), незалежність у вчинках (34 %), любов (28 %), упевненість у собі (24 %), цікава робота (22 %), пізнання (20 %), творчість (18 %), активне життя (6 %), краса природи та мистецтва (0 %).

Таблиця 1

Рейтинг значущих цінностей, %

№ з/п	Цінності	Досліджувані	Відсоток загальної кількості
1	Здоров'я	27	54
2	Щасливе сімейне життя	23	46
3	Наявність гарних та вірних друзів	23	46
4	Матеріально забезпечене життя	19	38
5	Незалежність у вчинках	17	34
6	Любов	14	28
7	Упевненість у собі	12	24
8	Цікава робота	11	22
9	Пізнання	10	20
10	Творчість	9	18
11	Активне життя	2	6
12	Краса природи й мистецтва	0	0

Рейтинг високої доступності цінностей показав, що на високих позиціях містяться «Наявність гарних та вірних друзів» (40 %), «Незалежність у вчинках» (38 %), «Любов» (32 %). Помітна зміна позиції таких цінностей, як «Матеріально забезпечене життя» (8 %) і «Активне життя» (28 %). Як бачимо, оволодіння матеріальними благами стає проблемним, а «Активне життя» студенти оцінюють більш як доступне, ніж бажане (табл. 2).

Таблиця 2

Рейтинг високої доступності цінностей, %

№ з/п	Цінності	Досліджувані	Відсоток загальної кількості
1	Наявність гарних та вірних друзів	20	40
2	Незалежність у вчинках	19	38
3	Любов	16	32
4	Упевненість у собі	15	30
5	Щасливе сімейне життя	14	28
6	Активне життя	14	28
7	Краса природи і мистецтва	11	22
8	Пізнання	10	20
9	Цікава робота	9	18
10	Здоров'я	6	12
11	Матеріально забезпечене життя	4	8
12	Творчість	10	20

На основі отриманих даних щодо значущих цінностей (Ц) та їх доступності (Д) ми знаходили середнє значення різниці Ц і Д по

кожній цінності. Це середнє значення позначається як СР (середня різниця). Негативне СР означає, що значущість цінності нижча від її доступності. Позитивне значення СР означає, що значущість цінності вища, ніж її доступність у майбутньому (табл. 3).

Таблиця 3

Середнє значення розбіжності й доступності цінностей

№ з/п	Цінності	Досліджувані
1	Активне життя	-2,97
2	Творчість	-0,92
3	Краса природи і мистецтва	-0,73
4	Пізнання	-0,58
5	Цікава робота	-0,11
6	Впевненість у собі	0,12
7	Незалежність у вчинках та діях	0,30
8	Любов	0,47
9	Наявність гарних та вірних друзів	0,91
10	Здоров'я	1,66
11	Щасливе сімейне життя	1,76
12	Матеріально забезпечене життя	2,19

Як видно з таблиці 3, найменш гармонійна картина з погляду відповідності бажань і можливостей спостерігається при оцінюванні студентами таких цінностей, як «Активне життя», «Матеріально забезпечене життя», «Щасливе сімейне життя» і «Здоров'я». Найбільш гармонійні «Цікава робота» і «Впевненість у собі».

Отже, результати цієї методики показали, що провідними цінностями студентів є «Щасливе сімейне життя», «Наявність гарних та вірних друзів», «Матеріально забезпечене життя», «Здоров'я» та «Любов».

Наступним етапом нашого дослідження було з'ясування місця цінностей у різних сферах життєдіяльності людини. Для цього був використаний опитувальник «ОТеЦ» (автор І. Г. Сенін), який ґрунтується на положенні про те, що життєві сфери тією чи іншою мірою мають для кожної людини різний рівень значущості, а також у кожній з них реалізуються різноманітні для кожної людини бажання, прагнення, які є одним із компонентів спрямованості особистості. Для нас стало важливим виявити рівень значущості для досліджуваних тієї чи іншої сфери як джерела реалізації певної цінності.

З цією метою ми проаналізували значущість термінальних цінностей та сфер життєдіяльності досліджуваних студентів. Ми виді-

лили такі цінності: власний престиж, матеріальна забезпеченість, креативність, активні соціальні контакти, саморозвиток, досягнення, духовне життя та сфери життєдіяльності: навчання та освіта, сімейне життя, суспільне життя, захоплення.

Числове значення кожного показника на графіку є середнім значенням показників термінальних цінностей та сфер життєдіяльності досліджуваних студентів.

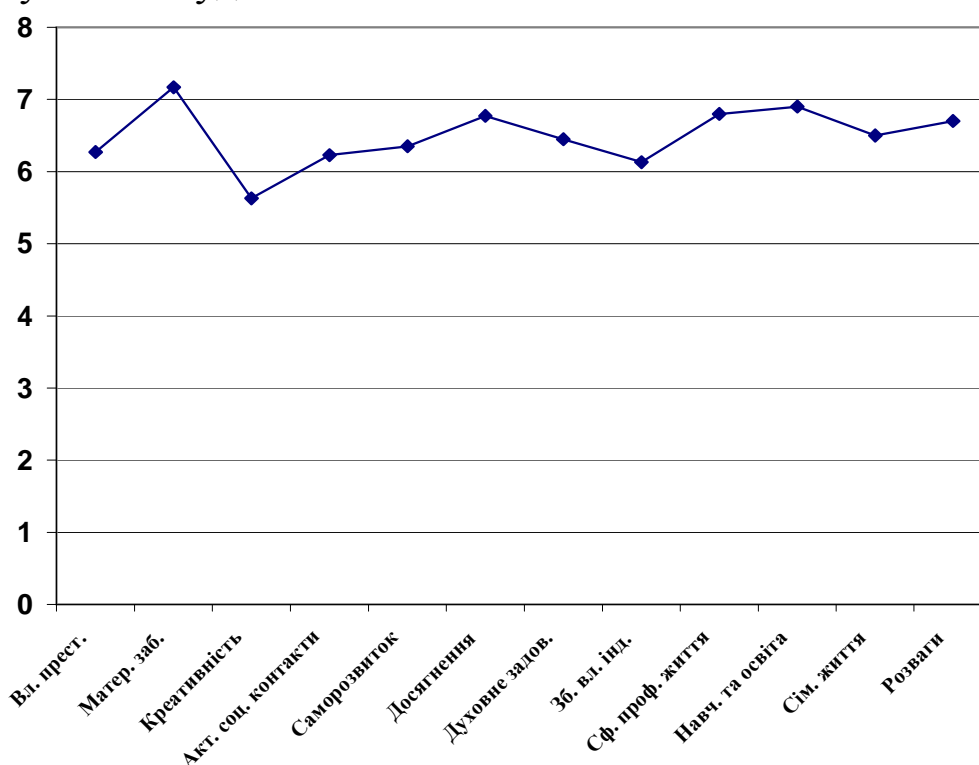

Рис. 1. Профіль термінальних цінностей і сфер життєдіяльності досліджуваних студентів:

1. Власний престиж.
2. Матеріальна забезпеченість.
3. Креативність.
4. Активні соціальні контакти.
5. Саморозвиток.
6. Досягнення.
7. Духовне задоволення.
8. Збереження власної індивідуальності.
9. Сфера професійного життя.
10. Сфера навчання та освіти.
11. Сфера сімейного життя.
12. Сфера розваг

Аналіз значущих сфер життєдіяльності засвідчив, що для студентів найбільш важливими є сфера навчання, сфера професійного життя, сфера суспільного життя та сімейне життя. Найбільш значущою сферою життєдіяльності виявилась сфера навчання. На другому місці опинилась професійна сфера. Третю позицію займає сфера суспільного життя, незначно відстає сфера сімейного життя.

Отже, ці дані свідчать про те, що досліджувані сфери мають важливе значення в життєдіяльності студентів. Професійна сфера для більшості студентів також приваблива, оскільки їх турбує майбутнє професійне життя. Спостерігається також тенденція студентів до за-

войовування авторитету, визнання, підтримки власного престижу. У досліджуваних студентів спостерігається інтерес до суспільного життя. Це можна пояснити тим, що у процесі навчання студенти прагнуть знайти своє місце в колективі, зайняти визначену позицію в групі, розширити коло знайомств. Таким чином, досліджувані сфери мають важливе значення в життєдіяльності студентів протягом навчання у вищому навчальному закладі.

Співвідношення результатів у досліджуваних показує, що на цьому етапі життєдіяльності вони більше орієнтовані на майбутнє, вони будують свої плани, які хотіли б реалізувати в житті.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Емпіричне вивчення ціннісних орієнтацій студентів у процесі професійної підготовки дали змогу виявити їхню специфіку у структурі професійних цінностей. Отримані дані відображають загальне ставлення до цінностей у сучасному суспільстві. Молодь прагне реалізувати себе, досягти певного успіху, мати матеріальний достаток. Водночас наше дослідження засвідчило, що студенти не байдужі також і до духовних цінностей, кохання, щасливого сімейного життя. Це підтверджує думку про те, що особистість, яка керується у своїй діяльності цінностями, завжди буде активною, ініціативною, матиме глибоку віру у власні сили та не буде байдужою до інших. Перспективою подальших досліджень вважаємо використання отриманих результатів для створення програм тренінгових занять для формування у студентів ціннісних орієнтацій залежно від їх індивідуальних особливостей.

Література

1. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. – СПб. : Питер, 2002. – 288 с.
Ananiev B. G. Chelovek kak predmet poznaniya [Human as the subject of cognition] / B. G. Ananiev. – SPb. : Piter, 2002. – 288 p.
2. Бех І. Д. Цінності як ядро особистості / І. Д. Бех // Цінності освіти і виховання / [за заг. ред. О. В. Сухомлинської]. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 16–21.
Bekh I. D. Tsinnosti yak yadro osobystosti [Values as the core of personality] / I. D. Bekh // Tsinnosti osvity i vykhovannia / ed. by O. V. Sukhomlynska. – K. : IZMN, 1997. – P. 16–21.
3. Боришевський М. І. Духовні цінності як детермінанта громадянського виховання особистості / М. І. Боришевський // Цінності освіти і виховання / за заг. ред. О. В. Сухомлинської. – К. : ІЗМН, 1997. – С. 21–25.
Boryshevskiy M. I. Dukhovni tsinnosti yak determinanta hromadianskoho vykhovannia osobystosti [Spiritual values as the determinant of personality civic education] / M. I. Boryshevskiy // Tsinnosti osvity i vykhovannia / ed. by V. Sukhomlynska. – K. : IZMN, 1997. – P. 21–25.

4. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е. И. Головаха. – Киев : Наук. думка, 1988. – 143 с.
Golovakha Ye. I. Zhyznennaya perspektiva i professionalnoye samoopredeleniye molodyozhy [Life perspective and professional self-determination of youth] / Ye. I. Golovakha. – Kiev : Nauk. dumka, 1998. – 143 p.
5. Кордунова Н. О. Визначення структури і генезису професійного образу студентів-психологів / Н. О. Кордунова // Актуальні проблеми психології : зб. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка. – К. : ДП «Інформаційно-аналітичне агенство», 2014. – Т. X. Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. – Вип. 26. – С. 454–467.
Kordunova N. O. Vyznachennia struktury i henezysu profesiynoho obrazu studentiv-psykholohiv [Determination of structure and genesis of the professional image of students-psychologists] / N. O. Kordunova // Aktualni problemy psykholohiyi : zb. nauk. pr. In-tu psykholohiyi im. H. S. Kostiuka. – K. : DP “Informatsiyno-analitychne ahenstvo”, 2014. – T. X. Psykholohiya navchannia. Henetychna psykholohiya. Medychna psykholohiya. – Vyp. 26. – P. 454–467.
6. Максименко С. Д. Психологія особистості / С. Д. Максименко, М. В. Папуча. – К. : Вид-во «ТОВ “КММ”», 2007. – 296 с.
Maksymenko S. D. Psykholohiya osobystosti [Psychology of personality] / S. D. Maksymenko. – K. : “KMM” Publishing, 2007. – 296 p.
7. Потапчук Л. В. Психологічні особливості професійної мотивації особистості / Л. В. Потапчук // Професійна психологія: методологія, методи та практика / за заг. ред. Ж. П. Вірної. – Луцьк : [б. в.], 2008. – С. 112–126.
Potapchuk L. V. Psykholohichni osoblyvosti profesiynoyi motyvatsiyi osobystosti [Psychological peculiarities of professional motivation of personality] / L. V. Potapchuk // Profesiyna psykholohiya: medolohiya, metody ta praktyka / ed. by Zh. P. Virna. – Lutsk : [b. v.], 2008. – P. 112–126.
8. Скок М. А. Ціннісні орієнтації особистості сучасного студента / М. А. Скок // Вісник ЧДПУ ім. Т. Г. Шевченка. – 2002. – Вип. 11 : Серія «Психологічні науки». – С. 128–132.
Skok M. A. Tsinnisni oriyentatsiyi osobystosti suchasnoho studenta [Value orientations of contemporary student’s personality] / M. A. Skok // Visnyk ChDPU im. T. H. Shevchenka. – 2002. – Vyp. 11 : Seriya “Psykholohichni nauky”. – P. 128–132.
9. Шайгоротський Ю. Ціннісні орієнтації в психологічній структурі особистості / Ю. Шайгоротський // Соціальна психологія. – 2009. – № 4. – С. 65–72.
Shaihorotskyi Yu. Tsinnisni oriyentatsiyi v psykholohichniy strukturi osobystosti [Value orientations in psychological structure of personality] / Yu. Shaihorotskyi // Sotsialna psykholohiya. – 2009. – № 4. – P. 65–72.
10. Ядов В. А. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / В. А. Ядов. – М. : Академия, 1979. – 84 с.
Yadov V. A. Samoreguliyatsiya i prognozirovaniye sotsialnogo povedeniya lichnosti [Self-regulation and prognostication of social behavior of personality] / V. D. Yadov. – M. : Akademiya, 1979. – 84 p.